

Anna Diawoł-Sitko

**STRATEGICZNY WYMIAR RYWALIZACJI POLITYCZNO-
-GOSPODARCZEJ MIĘDZY UNIĄ EUROPEJSKĄ A CHINAMI
NA OBSZARZE BLISKIEGO WSCHODU W XXI W.**

Bliski Wschód ze względu na swoje strategiczne położenie (na styku trzech kontynentów) oraz posiadane surowce energetyczne stanowi naturalny obszar zainteresowania, rywalizacji i współpracy najważniejszych aktorów międzynarodowych. W ostatnich latach polityka Chin na Bliskim Wschodzie została poddana szerokiej analizie badawczej, a literatura przedmiotu zyskuje coraz to nowe tytuły. W większości opracowań kontekst rywalizacji na tym obszarze odnosi się do Stanów Zjednoczonych, szczególnie w okresie po arabskiej wiośnie, gdzie wewnętrznym zmianom w regionie towarzyszy dywersyfikacja stosunków ze wewnętrznymi poszczególnych państw, na rzecz bliższej współpracy z państwami BRICS. Pozycja Unii Europejskiej, najbliższego sąsiada świata arabskiego, również się zmienia. Europa traci w regionie nie tylko pod względem gospodarczym, ale i politycznym¹, ponieważ coraz bardziej widoczny jest wzrost zainteresowania państw arabskich nie tylko współpracą gospodarczą z Chinami, ale i chińską drogą rozwoju.

W artykule za cel przyjęto przedstawienie i ocenę działań Unii Europejskiej oraz Chin w regionie Bliskiego Wschodu na przestrzeni ostatnich lat. Przyjęto tezę, że rosnące zaangażowanie Chin we współpracę z państwami Bliskiego Wschodu nieuchronnie prowadzi do politycznej i gospodarczej rywalizacji z Unią Europej-

---

¹ W artykule Bliski Wschód definiowany jest szeroko, obejmując państwa od Maroka na Zachodzie po Iran i Oman na Wschodzie.

ską, szczególnie w arabskiej części Morza Śródziemnego, obszarze, gdzie strategiczne interesy Europy są najmocniej artykułowane.

Znaczenie Bliskiego Wschodu dla Unii Europejskiej

Z punktu widzenia polityki Unii Europejskiej, strategii unijnej i wykorzystywanych instrumentów współpracy, krąg państw bliskowschodnich można podzielić na trzy grupy. Pierwsza to państwa śródziemnomorskie, druga obejmuje państwa RWZP (Rada Współpracy Zatoki Perskiej), a trzecia dwustronne relacje z Iranem, Irakiem i Jemenem². Współpraca z Turcją z uwagi na negocjacje akcesyjne jest najbardziej zaawansowana politycznie i ekonomicznie.

Unia Europejska od początku funkcjonowania traktuje obszar śródziemnomorski priorytetowo ze względu na doświadczenia epoki kolonialnej, kiedy to większość państw regionu była w całości lub częściowo uzależniona od europejskich potęg, bliskość geograficzną, z której wynikają obawy o bezpieczeństwo kontynentu oraz problem nielegalnej imigracji ze względu na niestabilną sytuację polityczną w południowej i wschodniej części basenu Morza Śródziemnego, oraz zależności ekonomiczne (Europa jest głównym partnerem gospodarczym państw regionu, a te z kolei odgrywają ważną rolę w dostawach surowców energetycznych do Europy, szczególnie Libia i Algieria). Chiny natomiast są dla większości państw śródziemnomorskich drugim partnerem handlowym.

Tabela 1. Udział Unii Europejskiej i Chin w handlu z wybranymi państwami śródziemnomorskimi w 2012 r. – (%) oraz pozycja

Udział w handlu	Algieria	Egipt	Jordania	Liban	Tunezja	Maroko	Syria	Libia
UE	57,7	28,4	17,3	37,7	63,2	53,9	4,5	56,8
	1	1	2	1	1	1	6	1
Chiny	7,7	10,2	8,2	10,5	3,6	5,3	2,8	7,78
	2	2	4	2	5	3	9	2

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji dostępnych na stronie: www.ec.europa.eu/trade.

Od 1995 r. Unia Europejska stworzyła wiele instrumentów i programów dedykowanych państwom śródziemnomorskim, z których najważniejsze to Part-

² Państwa śródziemnomorskie objęte inicjatywami Unii Europejskiej: Algieria, Egipt, Maroko, Liban, Libia jako obserwator, Syria, Jordania, Autonomia Palestyńska i Izrael. Turcja uczestniczyła w Partnerstwie Eurośródziemnomorskim od 1995 r., a w 2008 r. została zaproszona do udziału w Unii na rzecz regionu Morza Śródziemnego. Program Europejskiej Polityki Sąsiedztwa nie jest dostępny dla Turcji z uwagi na negocjacje akcesyjne.

nerstwo Eurośródziemnomorskie, Europejska Polityka Sąsiedztwa i Unia na rzecz regionu Morza Śródziemnego. Pomimo różnic pod względem struktury, finansowania, zakresu podmiotowego, wszystkie programy miały na celu stabilizację i rozwój gospodarczy regionu, przy jednoczesnej promocji modelu państwa liberalno-demokratycznego na wzór europejski. W 2011 r. w dokumentach *Nowe odpowiedzi na zmiany w sąsiedztwie*³ oraz *Partnerstwo na rzecz demokracji i wspólnego dobrobytu*⁴ Unia Europejska przyjęła nowy pakiet propozycji dla państw objętych polityką sąsiedztwa, będący odpowiedzią na wydarzenia arabskiej wiosny w regionie. Nowa unijna oferta została skategoryzowana w ramach formuły „trzy M” – więcej pieniędzy, mobilność oraz większy dostęp do rynku, większy nacisk został położony na wsparcie społeczeństwa obywatelskiego przez uruchomienie nowych programów w tym zakresie. Pomoc finansowa państwom śródziemnomorskim udzielana jest w ramach kilku instrumentów finansowych. W latach 1995–2006 były to dwie edycje programu MEDA (MEDA programme) z budżetem ok. 9 mld euro, a w okresie 2007–2013 środki z instrumentu finansowego ENPI (European Neighbourhood and Partnership Instrument) z łącznym budżetem 12 mld euro dla państw wschodnich i południowych⁵. Na lata 2014–2020 został uruchomiony nowy program Europejski Instrument Sąsiedztwa (European Neighbourhood Instrument – ENI) z budżetem 15,4 mld euro na wsparcie realizacji planów działania oraz projektów tematycznych polityki sąsiedztwa. Państwa śródziemnomorskie korzystają również z środków unijnych dostępnych w ramach programów i instrumentów wsparcia inwestycji, społeczeństwa obywatelskiego, demokracji oraz praw człowieka, budowania pokoju i stabilności. Ponadto są dla nich dostępne pożyczki z Europejskiego Banku Inwestycyjnego, a od 2011 r. również z Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju⁶.

Pomimo rozbudowanych struktur współpracy i deklarowanego zaangażowania Unii w procesy stabilizacji i rozwoju państw śródziemnomorskich polityka europejska spotyka się z trzema głównymi zarzutami. Pierwszy dotyczy braku ogólnej strategii wobec regionu. Polityka Unii stanowi jedynie kombinację instrumentów możliwych do wykorzystania w danym czasie i możliwych do zaakceptowania przez państwa członkowskie. Drugi zwraca uwagę na jednokierunkowość polityki unijnej. Głównym powodem zaangażowania Europy w regionie jest po-

³ *A New Response to a Changing Neighborhood: A Review of European Neighborhood Policy, Joint Communication of the High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy and the European Commission*, European Commission, Brussels, COM (2011) 303, 25 May 2011.

⁴ Powinno być dodany przypis *A Partnership for Democracy and Shared Prosperity with the Southern Mediterranean, Joint Communication to the European Council, the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions*, Brussels COM(2011) 200, 8 March 2011.

⁵ Zob. J. Zajac, *Role Unii Europejskiej w Afryce Północnej i na Bliskim Wschodzie*, Warszawa 2010.

⁶ European Neighbourhood Instrument, www.enpi-info.eu/eni.

wstrzymanie nielegalnej imigracji oraz zatrzymanie lokalnych konfliktów w granicach południowych państw Morza Śródziemnego. Trzeci zarzut dotyczy rozbieżności pomiędzy deklarowanymi celami współpracy a rzeczywistymi działaniami, co szczególnie dotyczy obszaru promocji demokracji i praw człowieka w regionie, głównie ze względu na brak jasnego sprzeciwu w oficjalnych stanowiskach unijnych wobec łamania praw człowieka w państwach arabskich, co pośrednio wzmacnia i legitymizuje autorytarne rządy. Natomiast dopóki reżimowe rządy angażują się w walkę z terroryzmem i nielegalną imigracją, dopóty Europa w imię stabilizacji i ochrony europejskich granic nie będzie wchodziła z nimi w konflikt.

W odniesieniu do grupy sześciu państw RWZP (Arabii Saudyjskiej, Bahrajnu, Kataru, Kuwejtu, Zjednoczonych Emiratów Arabskich oraz Omanu) Unia Europejska jest pierwszym partnerem handlowym, a te z kolei są jej piątym rynkiem eksportowym. Tuż za Europą plasują się Chiny, wyprzedzając USA, z udziałem w rynku wynoszącym 14,%⁷. Państwa RWZP są ważnymi dostawcami energii do Europy, Arabia Saudyjska zaspokaja k.. 9% zapotrzebowania Europy na ropę naftową, a udział Kataru w imporcie gazu wynosi 8%. Od 1989 r. Unię Europejską i RWZP łączy umowa o partnerstwie i współpracy, trwają również negocjacje nad wprowadzeniem strefy wolnego handlu. Relacje Unii Europejskiej z państwami Zatoki Perskiej mają jednak zdecydowanie inny charakter niż z państwami polityki sąsiedztwa. Poziom rozwoju gospodarczego grupy państw RWZP i posiadane przez nich surowce energetyczne plasują je na lepszej pozycji negocjacyjnej z Europą. Państwa te nie są uzależnione od europejskich programów pomocowych, stąd też aktywność polityczna w regionie oraz wpływ Unii Europejskiej są zdecydowanie mniejsze.

Chiny w regionie Bliskiego Wschodu

– rozwój współpracy gospodarczej i zaangażowania politycznego

Wraz z rozpoczęciem w 1978 r. reform gospodarczych opartych na połączeniu socjalizmu z gospodarką rynkową Chiny, jak wskazał Bank Światowy, w jednym pokoleniu osiągnęły to, co inne państwa przez wieki. W 2008 r. udział Chin w światowym PKB wyniósł 5%, przy średnim wzroście gospodarki 8%⁸. Następnie Chiny wyprzedziły Japonię, stając się drugą gospodarką na świecie, po USA (nie licząc Unii Europejskiej, która jako blok handlowy zajmuje pierwsze miejsce). Według prognoz Goldman Sachs oczekuje się, że Chiny wyprzedzą USA pod względem PKB w 2027 r. W 1993 r. Chiny stały się importerem ropy naftowej netto, w 2013 r. wyprzedziły w zakresie potrzeb energetycznych USA. Wraz z rozwojem gospodar-

---

⁷ *European Union, Trade in goods with GCC*, 10.04.2015, trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113482.pdf (dostęp: 10.08.2015).

⁸ J. Seiranov, *Economy of China: New Challenges for the European Union*, „Viešasis Administravimas” 2009, No. 2, 2009, s. 15–17.

czym Chin nastąpiła równocześnie ewolucja polityki zagranicznej państwa oraz otwarcie na zewnętrzne środowisko międzynarodowe. Władze Chin przyjęły, iż realizacja potrzeb gospodarczych państwa powinna iść w parze z aktywniejszą polityczną obecnością na arenie międzynarodowej⁹. W styczniu 1992 r. Chiny zdefiniowały zasady prowadzenia polityki zagranicznej, oparte na równouprawnieniu państw w stosunkach międzynarodowych, respektowaniu ich suwerenności i niezależności w wyborze wewnętrznego systemu polityczno-gospodarczego, odrzuceniu interwencji zewnętrznej jako środka wpływu i rozwiązywania sporów międzynarodowych¹⁰. Podejście to pozwoliło Chinom zbudować sieć kontaktów i zależności gospodarczych niemal w każdym regionie świata.

Bliski Wschód bogaty w surowce energetyczne stał się naturalnym obszarem zainteresowania Chin. Import surowców energetycznych z państw regionu pociągnął za sobą rozwój kontaktów gospodarczych i politycznych, które odzwierciedlają szersze chińskie interesy narodowe, skorelowane z utrzymaniem bezpieczeństwa i stabilności wewnętrznej oraz ambicją Chin do odgrywania znaczącej roli na arenie międzynarodowej¹¹. Chinom zależy na stabilizacji i rozwoju gospodarek, od których kupują ropę i gaz, mają wtedy bowiem większą siłę przetargową w negocjacjach umów handlowych i energetycznych oraz zapewniają sobie rynki zbytu. Ponadto jednostronne uzależnienie Chin od importu surowców energetycznych z państw Bliskiego Wschodu równoważone jest przez szeroką sieć kontaktów gospodarczych i politycznych generujących dwustronne zaangażowanie i odpowiedzialność¹². Do najważniejszych obszarów współpracy należą: sektor energetyczny, współpraca handlowa, obszar inwestycji, kreowanie strategicznych partnerstw politycznych, stabilność i bezpieczeństwo oraz kontakty międzyludzkie¹³.

Obecnie 60% zapotrzebowania Chin na ropę zaspokajane jest w państwach Bliskiego Wschodu. Dane szacunkowe wskazują, że do 2030 r. będzie to 75%¹⁴. Chiny współpracują w tym zakresie niemal z każdym państwem regionu, ale przede wszystkim z Arabią Saudyjską oraz Iranem, które dostarczają, każdy z osobna, ponad 20% surowca do Chin. Równocześnie Chiny rozwinęły szeroką działalność inwestycyjną w sektorze energetycznym, która z jednej strony jest wynikiem koncepcji budowania wpływów w regionie, z drugiej zaś stymulowana jest przez różnice technologiczne dotyczące obróbki surowca (z tych względów Katar i Oman produkujące ropę z niską zawartością siarki stały się w latach 80. pierw-

⁹ P.X. F. Cai, *Trading with Foreigners: An Interdisciplinary Analysis of China's Core Interests in Trade and Foreign Policy*, „Akron Law Review” 2014, Vol. 47, No. 3, s. 811–815.

¹⁰ T. Lumumba-Kasongo, *Africa Relations: A Neo-Imperialism or a Neo-Colonialism? A Reflection*, „African and Asian Studies” 2011, Vol. 10, No. 2–3, s. 241.

¹¹ *China and the World*, [w:] 2013 Report to Congress of the U.S.-China Economic and Security Review Commission, Washington 2013, s. 295–299.

¹² T.C. Liu, *China's Economic Engagement in the Middle East and North Africa*, „Policy Brief” January 2014, No. 173, s. 1–5.

¹³ *China and the World...*, *op. cit.*, s. 296–297.

¹⁴ M. Zhao, *China's Arab March*, 18.06.2014, dostępne na: www.project-syndicate.org.

szymi dostawcami do Chin). Przykładowo Chiny zyskały koncesję na eksploatację pól naftowych w Iranie, budowę tras przesyłowych (m.in. 386-kilometrowego rurociągu z Kazachstanu do Chin) oraz rafinerii (m.in. rafinerii Adrar w Algierii)¹⁵.

Współpraca handlowa Chin z państwami Bliskiego Wschodu sukcesywnie wzrasta. W ciągu ostatnich 10 lat z 25,5 mld dol. w 2004 r. do 238,9 mld dol. w 2013 r.¹⁶. Chiny eksportują głównie chemikalia, produkty mechaniczne i elektryczne, sprzęt gospodarstwa domowego, urządzenia biurowe, wyroby włókiennicze, maszyny, tekstylia, obuwie i artykuły papiernicze. Jednym z kluczowych sektorów budzących zainteresowanie chińskich eksporterów jest motoryzacja. W 2007 r. Algieria i Egipt znalazły się wśród 10 najlepszych importerów chińskich samochodów. Ponadto od 2004 r. planowana i negocjowana jest umowa o wolnych handlu z państwami RWZP¹⁷. Poza sektorem energetycznym aktywność inwestycyjna Chin najbardziej zauważalna jest w budownictwie, telekomunikacji i sektorze finansów. Chińskie przedsiębiorstwa zrealizowały w państwach Bliskiego Wschodu kontrakty na budowy autostrad, lotnisk, mieszkań, sieci dystrybucji wody, stadionów (przykładowo w Algierii zbudowały odcinek autostrady o długości 1216 km łączący wschód z zachodem państwa¹⁸, w Iranie zbudowały kolej z Teheranu do granicy Iraku, a w Arabii Saudyjskiej kolejkę łączącą Mekkę z Medyną¹⁹). Chińskie firmy telekomunikacyjne świadczą usług w co najmniej sześciu państwach w regionie, w Algierii, Bahrajnie, Egipcie, Iranie, Tunezji i Zjednoczonych Emiratach Arabskich. Cztery największe banki chińskie działają w Dubaju w ZEA. Powstają specjalne strefy ekonomiczne, jak strefa Suez w Egipcie, ułatwia się wywóz chińskich towarów do Afryki i Europy a w Dubaju działa Dragon Mart, największe centrum handlowe dla chińskich towarów za granicą²⁰.

Od lat 50. XX w. dwustronne kontakty Chin z państwami arabskimi prowadzone były głównie w kręgu ruchu państw niezaangażowanych, a na czoło wysunęły się Egipt i Algieria, z którymi Chiny sukcesywnie wzmacniały i pielęgnowały współpracę. W kwietniu 1999 r. Egipt stał się pierwszym państwem w świecie arabskim, z którym Chiny ustanowiły strategiczne partnerstwo. Następnie strategia gospodarcza Chin, przy jednoczesnej polityce zagranicznej opartej na pragmatyzmie i realizmie, przyspieszyła rozwój współpracy politycznej. Wszystkie państwa Bliskiego Wschodu ustanowiły stosunki dyplomatyczne z Pekinem, przy braku ofi-

---

¹⁵ *Chinese Investments and Employment Creation in Algeria and Egypt*, „Economic Brief” 2012, s. 9, blogs.lse.ac.uk/africaatlse/files/2012/12/Brochure-China_North-Africa-Quarterly-Analytical.pdf (dostęp: 10.08.2015).

¹⁶ M. Zhao, *China's Arab March...*, *op. cit.*

¹⁷ L. Yuan, *China's Strategic Interests in the Gulf and Trilateral Relations among China, the U.S. and Arab Countries*, [w:] *China's Growing Role in the Middle East: Implications for the Region and Beyond*, Washington 2010, s. 23–31.

¹⁸ T.C. Liu, *China's Economic Engagement in...*, *op. cit.*, s. 3.

¹⁹ J.P. Pham, *China's 'Surge' in the Middle East and Its Implications for U.S. Interests*, „American Foreign Policy Interests” May/June 2009, Vol. 31, No. 3, s. 177–193.

²⁰ *China and the World...*, *op. cit.*, s. 296.

cialnych stosunków z Tajwanem. Pekin może rozmawiać równocześnie z Irakiem i Izraelem, gdzie od 1992 r. do 2011 r. wymiana handlowa wzrosła o 200 razy²¹, i utrzymywać strategiczne partnerstwo z Arabią Saudyjską²². Ważnym narzędziem wzmacniania chińskich interesów stała się współpraca z instytucjami regionalnymi z Bliskiego Wschodu. Stale odbywają się spotkania z RWZP oraz Organizacją Konferencji Islamskiej. W 2004 r. powstało Forum Współpracy Państw Arabskich i Chin (China-Arab States Cooperation Forum), na którym promuje się rozwijanie kontaktów gospodarczych i jednocześnie definiuje się oraz dyskutuje o strategicznych celach współpracy²³. Podczas szóstego spotkania przyjęto wspólną deklarację, uzgodniono plan działania na lata 2014–2016 oraz zdefiniowano cele na kolejne 10 lat, koncentrujące się na wzmocnieniu współpracy gospodarczej i politycznej²⁴.

Testem dla polityki chińskiej w regionie stała się arabska wiosna, która dowiodła, że chińskie zaangażowanie w regionie może generować nieplanowane wcześniej koszty²⁵. Straty poniosły głównie przedsiębiorstwa w Libii. Kosztowne stały się również opóźnienia w realizacji kontraktów w pozostałych państwach. W Libii po raz pierwszy Chiny musiały wykazać swoją zdolność wojskową. Wielu chińskich pracowników zatrudnionych w projektach infrastrukturalnych wymagało ewakuacji, do czego użyto chińskiej marynarki wojennej²⁶. Wstrzymując się od głosu nad rezolucją Rady Bezpieczeństwa ONZ autoryzującą strefę zakazów lotów nad Libią, dały ciche przyzwolenie na rozwiązanie sprawy przez Zachód. Ponadto Chiny, będące nadal pod względem politycznym i praw człowieka państwem dalekim od standardów zachodniej demokracji, obawiały się podobnych protestów u siebie. Jednak Chiny w miarę szybko dostosowały się do nowej sytuacji. Powróciły do tradycyjnej pragmatycznej polityki. W przypadku przedłużającego się konfliktu w Syrii kilkakrotnie odmówiły poparcia rezolucji Rady Bezpieczeństwa w sprawie interwencji militarnej, rozwijając relacje z siłami Al-Asada i honorując kontakty na zakup broni. Równocześnie od 2012 r. nawiązały kontakty z syryjską opozycją oraz zaangażowały się finansowo w pomoc humanitarną²⁷. Chinom udało się zbudować dobre relacje z nowymi władzami w poszczególnych państwach, zachowując przy tym dotychczasowych partnerów gospodarczych²⁸.

²¹ D. Huber i in., *The Mediterranean Region in a Multipolar World Evolving Relations with Russia, China, India, and Brazil*, 2013, s. 16.

²² D. Ściślewska, *Chińska Republika Ludowa i Arabia Saudyjska – przyjaźń pod bokiem USA*, [w:] *China goes global. Rosnące znaczenie Chin na arenie międzynarodowej*, red. M. Pietrasiak, T. Kamiński, Łódź 2012, s. 109–123.

²³ M. Zhao, *China's Arab March...*, *op. cit.*

²⁴ Wang Yi, *Upgrading China-Arab relations*, 3.06.2014, dostępne na: usa.chinadaily.com.cn.

²⁵ A. Kandil, *China and the Arab Spring: A New Player in the Middle East*, „EuroMeSCo Brief” 5.05.2012, No. 47, s. 2–3.

²⁶ M. Chaziza, *The Arab Spring: Implications for Chinese Policy*, „Middle East Review of International Affairs” Summer 2013, Vol. 17, No. 2, s. 79.

²⁷ Y. Evron, *Chinese Involvement in the Middle East: The Libyan and Syrian*, „Strategic Assessment” October 2013, Vol. 16, No. 3, s. 84–88.

²⁸ R. Weitz, *How China sees Middle East*, 6.09.2011, dostępne na: www.thediplomat.com.

Chiny sukcesywnie zwiększają swoją aktywność na rzecz wspierania stabilności w regionie²⁹, za priorytetowe uznają walkę z terroryzmem, separatyzmem i ekstremizmem. Biorą udział w misjach pokojowych ONZ na Bliskim Wschodzie, angażują się w rozwiązanie kwestii palestyńskiej (Organizacja Wyzwolenia Palestyny w 1965 r. założyła swoją siedzibę w Pekinie, a w listopadzie 1988 r. Chiny oficjalnie uznały państwo palestyńskie)³⁰, uczestniczą przez specjalnego przedstawiciela ds. Bliskiego Wschodu w najważniejszych negocjacjach oraz podejmują własne inicjatywy. W maju 2013 r. Chiński prezydent Xi Jinping przedstawił czteropunktową propozycję rozwiązania konfliktu opartą na powstaniu dwóch państw oraz zasadę ziemia za pokój³¹. Z jednej strony zaangażowanie to podyktowane jest ochroną zewnętrznych interesów gospodarczych, jak w przypadku udziału w operacji przeciwko somalijskim piratom w Zatoce Adeńskiej, przez którą transportowane jest 40% chińskiego eksportu³². Z drugiej strony w tym obszarze chińskiej aktywności mocno uwypukla się aspekt wewnętrzny, ze względu na region Sinciang, zamieszkaną przez mniejszość muzułmańską, gdzie działają organizacje powiązane z Al-Kaidą³³.

W zakresie współpracy wojskowej Chiny od lat 80. XX w. rozwinęły szeroką sieć kontaktów z państwami Bliskiego Wschodu. W trakcie wojny Iraku z Iranem, w ciągu ośmiu lat konfliktu, Chiny sprzedawały broń obu stronom za ponad 120 mld dol. Pomimo sankcji nałożonych na Iran od 2005 r. kontrakty i sprzedaż są kontynuowane. Chiny były też głównym dostawcą broni dla OWP. Ważnym aspektem tej współpracy jest możliwość pozyskania nowych technologii przez obie strony. Arabia Saudyjska, nie mogąc uzyskać od państw zachodnich pocisków balistycznych średniego zasięgu, zakupiła je w Chinach³⁴. Z kolei gdy Chinom odmawia się dostępu do zachodnich technologii wojskowych, z pomocą przychodzi Izrael, który stał się jednym z największych dostawców broni do Chin³⁵. Zależności te czynią ten wymiar współpracy najbardziej dyskutowany i kontrowersyjny.

Kontakty międzyludzkie i międzykulturowe stanowią pośredni, ale nie mniej ważny aspekt wspierający ekonomiczną obecność Chin w regionie. Inwestycje chińskie pociągnęły za sobą imigrację chińskich pracowników do państw Bliskiego Wschodu, a te z kolei rozpoczęły starania na rzecz uproszczenia przepisów dla turystyki przemysłowej i wypoczynkowej dla obywateli chińskich. Przykładowo Egipt otworzył biuro turystyczne w Pekinie, egipski przewoźnik lotniczy w roz-

²⁹ H. Lee, D. Shalmon, *Searching for Oil: China's Oil Initiatives in the Middle East*, 2007, s. 11–28, dostępne na: www.belfercenter.ksg.harvard.edu.

³⁰ D. Huber i in., *The Mediterranean Region...*, *op. cit.*, s. 16.

³¹ *China and the World...*, *op. cit.*, s. 304.

³² Z. Feng, *Oil Nexus vs. Diplomatic Crux: China's Energy Demands, Maritime Security and the Middle East Aspirations*, [w:] *China's Growing Role...*, *op. cit.*, s. 31–43.

³³ T. Pember-Finn, *China and the Middle East: The Emerging Security Nexus*, „Stanford Journal of East Asian Affairs” Summer 2011, Vol. 11, No. 1, s. 37–43.

³⁴ J.P. Pham, *China's 'Surge'...*, *op. cit.*, s. 184–187.

³⁵ G. Kemp, *The East Moves West*, „The National Interest” Summer 2006, s. 77–76.

kładzie uwzględnił częste loty do Chin³⁶. Jordania znacznie uprościła procedury wizowe dla chińskich obywateli³⁷. Codziennie około 2 tys. osób podróżuje pomiędzy kontynentami, prawie 8 tys. studentów z państw arabskich rozpoczęło naukę w Chinach³⁸. W celu przybliżenia Chińczykom kultury i religii państw bliskowschodnich w Chinach uruchomiony został kanał telewizyjny w języku arabskim, a w Egipcie działa Instytut Konfucjusza. Sama retoryka odnosząca się do projektu Nowego Jedwabnego Szlaku³⁹ silnie bazuje na odwołaniach do wspólnej historii i tradycji, dzięki której obecnie w Chinach mieszka 20 mln muzułmanów użytkujących 35 tys. meczetów⁴⁰.

Europejski model rozwoju *versus* azjatyckie partnerstwo gospodarcze – różne wizje współpracy i zaangażowania w regionie Bliskiego Wschodu

Unia Europejska jest pierwszym partnerem handlowym zarówno dla państw śródziemnomorskich, jak i dla grupy państw RWZP. W przypadku państw śródziemnomorskich pozycja gospodarcza Unii jest silna, chociaż w ostatnich latach wymiana handlowa sukcesywnie spada. W 2014 r. o 5% w porównaniu z 2013 r.⁴¹. Chiny zajmują tutaj drugą pozycję, równocześnie wzmacniając więzi gospodarcze z wszystkimi państwami Bliskiego Wschodu. Szacunki „The Economist Intelligence Unit” wskazują, iż w 2020 r. Chiny będą pierwszym partnerem handlowym państw RWZP. W przypadku Iranu już się tak stało, jednak wpływ na tę sytuację mają kwestie polityczne, sankcje nałożone na Iran, które ograniczyły wymianę handlową państw europejskich z tym krajem. Nie ulega wątpliwości, że na poziomie gospodarczym Chiny i Unia Europejska konkurują o wpływy. Choć dla obydwu stron udział poszczególnych państw arabskich w wymianie handlowej nie jest znaczący. Wśród najważniejszych 10 partnerów handlowych Chin znajduje się jedno państwo bliskowschodnie, Arabia Saudyjska. Dla Unii Europejskiej jest to Turcja, plasująca się w 2012 r. na 6 pozycji, oraz Arabia Saudyjska, na 11 miejsc. Dopiero sumując handel z wszystkimi państwami regionu, ich udział w wymianie handlowej Unii Europejskiej nieznacznie przekracza 10%. Eksport Chin i Unii

³⁶ S. Yigit, *Russian and Chinese Influences in the Middle East and Eurasia*, „Ortadoğu Analiz”, kasim [listopad] 2013, Vol. 5, No. 59, s. 76–84.

³⁷ J. Chen, *The Emergence of China in the Middle East*, „Strategic Forum” December 2011, No. 271, s. 2.

³⁸ D. Huber i in., *The Mediterranean Region...*, *op. cit.*, s. 13.

³⁹ Zob. M. Kaczmarek, *Nowy Jedwabny Szlak: uniwersalne narzędzie chińskiej polityki*, „Komentarze OSW” 2015, nr 161, dostępne na: www.osw.waw.pl.

⁴⁰ E. Van Wie Davis, *The New Silk Road: How a Rising Arab World is Turning Away from the West and Rediscovering China*, „China Review International” November 2010, Vol. 17, No. 3, s. 379–381.

⁴¹ *Implementation of the European Neighbourhood Policy Partnership for Democracy and Shared Prosperity with the Southern Mediterranean Partners Report of 2014*, 25.3.2015, s. 11, dostępne na: www.eeas.europa.eu.

Europejskiej kierowany jest jednak do innej grupy odbiorców. Europa jest źródłem luksusowych towarów dla mieszkańców regionu, Chiny natomiast produkują i sprzedają w większości drobne produkty podstawowego użytku⁴².

W przypadku współpracy energetycznej sytuacja przedstawia się odwrotnie. Państwa europejskie nadal zaspokajają ponad 50% zapotrzebowania na ropę naftową i gaz przez ich eksport z Rosji i Norwegii. Z państw Bliskiego Wschodu 9% ropy kupowane jest od Arabii Saudyjskiej, 8% od Libii i 4% od Iraku, 13% gazu Europa eksportuje z Algierii, która jest trzecim dostawcą surowca, 8% z Kataru. Natomiast państwa Bliskiego Wschodu są dla Chin najważniejszymi partnerami energetycznym, szczególnie Arabia Saudyjska i Iran, ale również Algieria i Libia. W tym obszarze z uwagi na wewnętrzną sytuację w Europie konkurencja o zasoby bliskowschodnie może stać się faktem w najbliższych latach. Unia Europejska ze względu na kryzys na Ukrainie i pogarszające się relacje z Rosją, głównym eksporterem energii, coraz bardziej nastawiona jest na dywersyfikację kanałów dostaw ropy i gazu. Jednak nie jest pewne, czy państwa arabskie, głównie Algieria i Libia, mogłyby to zapotrzebowanie zaspokoić przy jednoczesnym utrzymaniu dotychczasowych kontraktów z innymi klientami. Szybki wzrost ludności, urbanizacja i wzrost gospodarczy generują większe zapotrzebowanie tych państw na energię. Gwałtowny wzrost konsumpcji energetycznej w Algierii, która rośnie w tempie 9% rocznie, następuje przy równoczesnym spadku produkcji gazu⁴³. Podobnie jest w przypadku Egiptu, wydobycie surowców naturalnych spada i ledwo wystarcza do zaspokojenia rosnącego popytu krajowego⁴⁴.

Warto zadać również pytanie o strategiczne cele Unii Europejskiej i Chin w regionie, metody i narzędzia, którymi się posługują we współpracy oraz atrakcyjność oferty, jaką proponują. Nie bez znaczenia pozostaje tutaj kwestia dotycząca poziomu akceptacji obu graczy przez państwa bliskowschodnie. Obie strony dostrzegają konieczność stabilizacji regionu i wspólnych działań, czego wyrazem jest propozycja ustanowienia specjalnego dialogu w sprawie Bliskiego Wschodu, opartego na doświadczeniach dialogu w sprawie Afryki, prowadzonego od 2008 r. Pierwsza runda rozmów odbyła się w 2014 r. Jednak podczas, gdy cele obu podmiotów w regionie można uznać za tożsame: utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa oraz tworzenie warunków do rozwoju, różnice dotyczą podejścia do kwestii bezpieczeństwa, używanych środków i proponowanych ram współpracy. Ponadto Chiny i Unia Europejska prezentują odmienne stanowiska w odniesieniu do kilku podstawnych kwestii politycznych w regionie. Pierwsza dotyczy Iranu, gdzie Unia Europejska wraz ze Stanami Zjednoczonymi uzależnia współpracę od

---

⁴² P. Osiewicz, *Rywalizacja Chińskiej Republiki Ludowej i Unii Europejskiej na Bliskim Wschodzie*, [w:] J.M. Fiszer, *Unia Europejska – Chiny. Dziś i w przyszłości*, Warszawa 2014, s. 161–167.

⁴³ M. Mokhefi, *Algeria – an Unsteady Partner for Europe*, 2014, s. 2–7.

⁴⁴ S. Colombo, N. Sartori, *Rethinking EU Energy Policies Towards the Southern Mediterranean Region*, „Enel Foundation Working Paper” 2014, No. 14, s. 19.

zaprzestania przez Iran prac nad programem atomowym, Chiny natomiast nie postrzegają aspiracji nuklearnych Iranu jako zagrożenia dla bezpieczeństwa w regionie, kontynuując współpracę gospodarczą i nie zważając na zachodnie sankcje. Różnie oceniany jest również proces przemian i transformacji państw arabskich rozpoczęty w 2011 r., a także wojna domowa w Syrii. Przez ostatnie trzy lata Chiny konsekwentnie odmawiały na forum RB ONZ udzielenia zgody na interwencję w Syrii, utrzymując kontakty z Al-Asadem, prezydentem Syrii, który według Unii Europejskiej stracił legitymację do kierowania państwem⁴⁵.

Z uwagi na znaczenie poszczególnych państw Bliskiego Wschodu dla Unii Europejskiej, odzwierciedlone m.in. w poziomie instytucjonalizacji współpracy oraz pomocy finansowej, wzmacnianie chińskiej obecności szczególnie w obszarze śródziemnomorskim staje się dla Europy coraz bardziej problematyczne nie tylko ze względów gospodarczych, ale i politycznych oraz wizerunkowych. Można wskazać dwie główne kwestie, dzięki którym Chinom łatwiej jest prowadzić politykę i nawiązywać współpracę z państwami śródziemnomorskimi. Na poziomie organizacyjnym źródłem kompetencji Unii są poszczególne państwa członkowskie delegujące uprawnienia wykonawcze na rzecz powołanych przez siebie instytucji. W zakresie polityki zagranicznej Unia nie osiągnęła poziomu wspólnotowego i stanowi jedynie sumę interesów państw członkowskich. Natomiast struktury rządowe w Chinach samodzielnie zarządzają państwem i kapitałem gospodarczym⁴⁶. Kolejna sprawa dotyczy priorytetów współpracy, norm i wartości, którymi się kierują, oraz chęci ich przenoszenia na grunt współpracy międzynarodowej. Promocja demokracji, praw człowieka i rządów prawa jest nieodłącznym elementem procesu integracji europejskiej. Normy te są również wykorzystywane w stosunkach zewnętrznych Unii. Od 1990 r., we wszystkich umowach o współpracy z państwami trzecimi Unia Europejska zawarła klauzule dotyczące promocji demokracji oraz przestrzegania praw człowieka. Chiny natomiast stawiają suwerenne prawa państwa do samodzielnego określania systemu politycznego ponad prawa jednostki⁴⁷. Podczas gdy Chiny skupiają się na na instrumentach gospodarczych i bezpośredniej pomocy finansowej, na czoło europejskiej polityki wysuwa się koncepcja warunkowości i podstawowych zasad, którymi powinni kierować się partnerzy, aby otrzymać pomoc. Dla rządu chińskiego natomiast rozwój gospodarczy oraz finansowe wsparcie są podstawowym narzędziem stabilizacji według zasady niech ludzie bogacą się najpierw⁴⁸. Chińska koncepcja nieingerencji i poszanowania suwerenności kontrastuje więc z europejską koncepcją bezpieczeństwa, która z jednej strony jest bardzo wewnętrzna i europocentryczna, zaś z drugiej dotyczy wszystkich sfer funkcjo-

⁴⁵ P. Osiewicz, *Rywalizacja Chińskiej Republiki Ludowej...*, op. cit., s. 158–159.

⁴⁶ J. Seiranov, *Economy of China...*, op. cit., s. 18–22.

⁴⁷ M. Carbone, *The European Union and China's Rise in Africa: Competing visions*, „Journal of Contemporary African Studies” 2011, Vol. 29, No. 2, s. 204–210.

⁴⁸ T. Lumumba-Kasongo, *Africa Relations...*, op. cit., s. 234–260.

wania państwa⁴⁹. Według Europy bezpieczeństwo państwa związane jest z demokratycznym przejrzystym systemem budowanym na podstawie kompleksowego modelu rozwoju gospodarczego, społecznego i politycznego, mającego swoje źródło w liberalno-demokratycznych wartościach⁵⁰. W Chinach natomiast bezpieczeństwo związane jest z wewnętrzną stabilnością i ochroną suwerenności⁵¹.

Kolejna kwestia dotyczy wykorzystywanych instrumentów. Dla Europy ważna jest instytucjonalizacja relacji, formalne powiązania będące podstawą rozwijania dalszej współpracy. Chiny traktują sprawę odwrotnie, formalne umowy są jedynie konsekwencją prowadzonych wspólnie działań. Takie podejście pozwala Chinom szybko reagować na zmiany, natomiast Unia najpierw sięga do strategii, deklaracji i planów działania, reagując na poziomie formalno-organizacyjnym, a następnie uruchamia praktyczne środki realizacji. Javier Solana podkreślił, że gdyby Unia i Chiny rozpoczęły negocjacje w tym samym czasie, Chiny w ciągu miesiąca podpisałyby umowę, w ciągu dwóch rozpoczęłaby się jej realizacja, natomiast Europa nadal byłaby na początku negocjacji.

Rozwój gospodarczy, wyciągnięcie ponad 600 mln ludzi z ubóstwa, zachowanie przy tym ciągłości systemu, czynią z Chin atrakcyjnego, wiarygodnego partnera i przykład dla państw arabskich będących w procesie transformacji⁵². Król Jordanii podkreślił, iż Chiny stanowią model rozwoju dla wielu państw na Bliskim Wschodzie⁵³. Doświadczenie Chin pokazuje, iż można osiągnąć rozwój gospodarczy bez aplikowania liberalnej demokracji⁵⁴. Chińska oferta współpracy dostosowana do warunków i specyfiki danego państwa nie stoi w sprzeczności z aspiracjami państw arabskich do samodzielnego wyboru systemu politycznego. Ponadto na arabsko-chińskie relacje nie wpływają zaszłości historyczne. Natomiast europejska przeszłość kolonialna nadal wzbudza emocje i negatywnie rzutuje na to, jak cele i polityka europejska są postrzegane przez państwa regionu. Chiny dają model wzrostu gospodarczego i przemian społecznych, które osiągnięto w stosunkowo krótkim czasie, oraz wzór do naśladowania w walce z ubóstwem. Problemy gospodarcze Europy od 2008 r. zmniejszyły natomiast atrakcyjność modelu rozwoju i przemian społeczno-politycznych, który proponuje państwom w ramach polityki sąsiedztwa.

Nie ulega wątpliwości, iż współpraca Chin z państwami arabskimi będzie się rozwijać. Warto jednak zadać pytanie, czy w kontekście zwiększonego zaangażowania gospodarczego i politycznego Chinom uda się utrzymać pozytywny wizerunek, niezależną pozycję i poparcie przywódców regionu. Można wskazać

⁴⁹ L. Lirong, *The EU and China's Engagement in Africa: the Dilemma of Socialisation*, „Occasional Papers” August 2011, No. 93, s. 9–17.

⁵⁰ M. Carbone, *The European Union and China's...*, *op. cit.*, s. 211–219.

⁵¹ L. Lirong, *The EU and China's Engagement...*, *op. cit.*, s. 17–24.

⁵² J. Chen, *The Emergence of China...*, *op. cit.*, s. 1–6.

⁵³ J. P. Pham, *China's 'Surge'...*, *op. cit.*, s. 188.

⁵⁴ G. Jones, G. Baczyńska, *Special Report: Solidarity in the Arab Spring*, Reuters, 16.06.2011, www.reuters.com/article/2011/06/16/us-arabspring-east-idUSTRE75F2EW20110616 (dostęp: 10.08.2015).

kilka potencjalnych ognisk zapalnych, które mogą obniżyć poziom akceptacji Chin w regionie. Pierwszy dotyczy gospodarczej penetracji państw arabskich. Z jednej strony mieszkańcy regionu mogą pozwolić sobie na zakup produktów, na które wcześniej nie było ich stać. Z drugiej zaś strony przenoszenie chińskich fabryk na terytoria państw arabskich skutkuje zamykaniem lokalnych przedsiębiorstw⁵⁵. Przykładowo w Maroku otwarcie chińskich fabryk włókienniczych oraz napływ tańszych produktów z Chin uznano za główny powód zamknięcia lokalnych firm, głównie w branży włókienniczej⁵⁶. W Algierii i Iraku odnotowano na tym tle zamieszki między lokalnymi przedsiębiorcami a chińskimi pracownikami⁵⁷. Chińskie inwestycje postrzegane są jako źródło nowych miejsc pracy, jednak mieszkańcy regionu zatrudniani są przy pracach najmniej opłacanych⁵⁸. Kolejną sprawą są jednostronne korzyści płynące ze współpracy handlowej. Deficyt w handlu z Egiptem w 2011 r. wyniósł 5,8 mld dol. na korzyść Chin. Maroko w 2012 r. dokonało zakupów w Chinach na kwotę 3,12 mld dol., sprzedając towary jedynie za 558 mln dol.⁵⁹. Do tego przeniesienie produkujących dużą ilość zanieczyszczeń zakładów przemysłowych z Chin do państw arabskich rodzi negatywne konsekwencje dla środowiska. Chiny krytykowane są za neokolonialną ekspansję, a niezadowolenie mieszkańców regionu z wykorzystania dobra i majątku narodowego jest coraz bardziej widoczne⁶⁰.

Kolejna sprawa to ewolucja chińskiej polityki zagranicznej, w której można zauważyć coraz większą aktywność, wynikającą nie tylko z gospodarczej obecności w regionie ale i z rosnących aspiracji państwa do odgrywania znaczącej roli na arenie międzynarodowej. Przykładem jest polityczne zaangażowanie Chin w Syrii pomimo niewielkich interesów gospodarczych⁶¹. W obszarze bezpieczeństwa współpraca Chin z praktycznie każdym państwem (m.in. sprzedaż broni bez pytania o jej przeznaczenie) spotyka się z oskarżeniem o podsycanie konfliktów w regionie i podwójne standardy. Kwestię tą podniósł Amr Musa, sekretarz generalny Ligi Państw Arabskich, stwierdzając, iż współpraca arabsko-chińska to głównie realizacja interesów chińskich. Podkreślił, że jeśli Chiny chcą utrzymywać dobre relacje z państwami arabskimi, to muszą je wspierać w sprawach dla nich ważnych⁶².

Chiny są nadal nowym partnerem dla państw Bliskiego Wschodu. Muhamad Olimat porównał obecną pozycję i postrzeganie Chin w regionie do początkowej

⁵⁵ T.C. Liu, *China's Economic Engagement in...*, *op. cit.*, s. 3–5.

⁵⁶ *China's Presence in North Africa: A Win-Win Relationship?*, 25.07.2013, www.northafricapost.com/4085-chinas-presence-in-north-africa-a-win-win-relationship.html (dostęp: 10.08.2015).

⁵⁷ J. Chen, *The Emergence of China...*, *op. cit.*, s. 4.

⁵⁸ *Chinese Investments...*, *op. cit.*, s. 5.

⁵⁹ T.C. Liu, *China's Economic Engagement...*, *op. cit.*, s. 2–5.

⁶⁰ M.S. Olimat, *The Political Economy of the Sino-Middle Eastern Relations*, „Journal of Chinese Political Science” September 2010, Vol. 15, No. 3, s. 307–333.

⁶¹ Y. Evron, *Chinese Involvement...*, *op. cit.*, s. 79–89.

⁶² J. Chen, *The Emergence of China...*, *op. cit.*, s. 5.

fazy współpracy państw arabskich ze Stanami Zjednoczonymi po drugiej wojnie światowej. Podkreślił, iż obecność Stanów w postrzegana była jako przeciwwaga dla Europy i szansa na wyzwolenie z europejskiej dominacji, kilkadziesiąt lat później rolę tę przejęły Chiny⁶³. Wskazuje jednak, iż Chiny nie dążą do zmiany istniejących stosunków w regionie, przejęcia roli politycznej Stanów Zjednoczonych oraz państw europejskich. Chiny funkcjonują w geopolitycznej przestrzeni wpływu państw zachodnich, realizując przy tym jednostronne cele w wybranych obszarach. Natomiast Europa jest stałym partnerem, nie do końca akceptowanym, ale stale obecnym i aktywnym w regionie. Chociaż trudno mówić o sukcesie zaangażowania Europy w sprawy świata arabskiego, to jednak jest to jedna z najdłuższych i najbardziej zaawansowanych relacji na przestrzeni ponad 60 lat integracji europejskiej i w najbliższej przyszłości prawdopodobnie się to nie zmieni.

The strategic dimension of political and economic competition between the European Union and China in the Middle East in the twenty-first century

Middle East is a natural area of interest, rivalry and cooperation of the most important international players, due to its strategic location at the borders of three continents as well as sources of energy it owns. China's policy in Middle East has been widely analysed in the recent years and literature of this subject gains newer and newer titles. Context of rivalry in the area relates to U.S. in the majority of studies, especially if comes to period of post-Arab Spring, when internal changes in the region are accompanied with diversification of particular countries' foreign policy, in favour of closer cooperation with BRICS countries. Position of the EU, the closest neighbour of the Arab World, also changes. Europe loses in this region not only if comes to economy but politics as well. Arab countries noticeably increase their interest not only in economic cooperation with China, but also Chinese way of development.

The aim of the article is to present and evaluate actions of the EU and China in Middle East region within recent years. It is hypothesized that China's increasing engagement in cooperation with Middle East countries inevitably leads to political and economical rivalry with the EU, especially if comes to Arabic part of Mediterranean Sea, which is the area where strategic interest of Europe is the most strongly articulated.

Key words: European Union, China, neighborhood policy, Middle East.

---

⁶³ M.S. Olimat, *China and the Middle East: From the Silk Road to the Arab Spring*, New York 2013, s. 190–199.